

AN INVESTIGATIVE STUDY TO CONFIRM THAT THE PALI LANGUAGE IS COMPOSED OF APPLIED LANGUAGE FEATURES

M.S. Perera¹

Abstract

Applied languages often contribute to the communication of feelings. But Pali is not a language used today to communicate personal feelings. However, the main aim and purpose of this research is to prove with evidence that the Pali language was a practical language in Indian society during the Buddha's time since the Tipitaka literature always contains living language features. Using the Buddhist primary and secondary sources, the applied language features in the Pali language are analysed by outlining various factors and aspects. Employed research methodology. The vitality of a language should not be evaluated solely based on its current or sustained use by a linguistic community. Instead, it can be argued that both the value and the vitality of a language depend on its potential to fulfill the needs of its users. Today, many modern European languages have gained a prominent status, mainly because of the subject matter written in them. Yet, if the mother tongue of a particular linguistic community enables its members to access the same knowledgebase, they are unlikely to give more prominence to a foreign language. For example, the native speakers of languages such as Chinese, Russian, and Japanese who have access to current scientific knowledge in their own languages do not tend to ascribe a great deal of prominence to the English language, despite its status in today. This example suggests that the knowledgebase available in a particular language has a significant impact on its vitality and status. For the same reason, Pali has been recognized as an advanced, expedient and powerful medium for communicating the profound and subtle aspects of the teachings of the Lord Buddha.

Keywords: Knowledgebase, Linguistic Community, Pali, Prominence, Vitality

¹ Department of Pali and Buddhist Studies, University of Kelaniya

Email: manojperera23@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-9508-8809>

Accepted the revised version: 01 December 2023. This work is licensed under C BY-SA 4.0. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

පාලි භාෂාව ව්‍යවහාරික භාෂා ලක්ෂණවලින් සමන්විත වූවක් බව තහවුරු කිරීමෙහි ලා කෙරෙන විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්

සාරසංකේෂ්පය

හැඟීම් සන්නිවේදනයට බොහෝකොට ව්‍යවහාරික භාෂා දායක වේ. නමුත් පාලි භාෂාව වනාහි පුද්ගල හැඟීම් සන්නිවේදනයට වර්තමානයෙහි භාවිත වන භාෂාවක් නොවේ. නමුත් ත්‍රිපිටක සාහිත්‍යයෙහි සජීවී භාෂා ලක්ෂණ නිතැතින්ම අන්තර්ගත වන බැවින් බුද්ධකාලීන භාරතීය සමාජය තුළ පාලි භාෂාව ව්‍යවහාරික භාෂාවක්ව තිබූ බව සාධක සහිතව සනාථ කිරීම මෙහි ප්‍රධාන අරමුණ සහ පරමාර්ථය වේ. බෞද්ධ ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය හා ද්විතීයික මූලාශ්‍රය භාවිතයෙන් පාලි භාෂාව තුළ පවත්නා ව්‍යවහාරික භාෂා ලක්ෂණ විවිධ සාධක හා පැතිකඩ ඔස්සේ ගෙනහැර දක්වමින් විග්‍රහ කිරීම මෙහි උපයුක්ත පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයයි. භාෂාවක් කිසියම් මිනිස් කොටසක් විසින් ව්‍යවහාරයේ පවත්වා ගත් තරමින්ම ජීවී භාෂාවක් ලෙසින් ඇගයීමට හෝ පිළිගැනීමට හෝ ප්‍රමාණවත් වෙතැයි නො සිතිය හැකිය. එහි අගයත්, ජීවයත් රඳ පවත්නේ එයට ආබද්ධව පවත්නා මිනිස් අවශ්‍යතා සපුරාලීමට අදාළ විෂයධාරාවක් අනුවය. අද බොහෝමයක් ‘යුරෝපීය භාෂා’ ජාත්‍යන්තර වශයෙන් අගනැත්පත්ව ඇත්තේ ඒ හා බැඳී ඇති විෂයධාරා අනුව මිස වෙනත් හේතුවක් නිසා නොවේ. එසේ වුවද, යම් භාෂාමය ප්‍රජාවක මවිභාෂාව එහි සාමාජිකයින්ට එම පාදක දැනුම් සමුදායට ප්‍රවේශ වීමට හැකියාව ලබා දෙන්නේ නම්, ඔවුන් විදේශීය භාෂාවකට වැඩි ප්‍රමුඛත්වයක් ලබා දෙනු ඇතැයි සිතිය නොහැක. විද්‍යා තාක්ෂණ විෂය ප්‍රකාශයට සමත් භාෂා ව්‍යවහාර කරන චීන, රුසියන්, ජපන් ජාතිකයින්ට ඉංග්‍රීසි භාෂාවේ විශේෂත්වයක් නැත්තේත් මේ නිසාය. ආබද්ධ විෂයධාරාවන් අනුව භාෂාවක ජීවගුණය වඩාත් තහවුරු වන අයුරු මේ තත්ත්වයෙන් පැහැදිලි වෙයි. පාලිය, ඉන් ප්‍රකාශිත බුදුදහම වැනි ගැඹුරු, සියුම් දහමක් ප්‍රකාශනයට යෝග්‍ය තදාසන්න දියුණු ශක්තිමත් එකක් වූ බව අද පිළිගෙන ඇත.

ප්‍රමුඛ පද: පාදක දැනුම් සමුදාය, පාලි, ප්‍රමුඛත්වය, භාෂාමය ප්‍රජාව, ජීවගුණ

හැඳින්වීම

‘පාලි භාෂාව’ වූකලී ක්‍රි. පූ. 600 සිට ක්‍රි. ව. 1 අතර කාලය වූ මධ්‍යතන යුගයේ මුල් භාගයට අයත් ඉන්දු ආර්යවංශ භාෂා පවුලේ ප්‍රාදේශීය බසෙකි. ‘තන්ති භාසා’, ‘මාගධ භාසා’, ‘වාචනාමග්ග’ යන පර්යාය නාම ද ‘පාලිය’ සඳහා යෙදේ. එය උගතුන් දක්වන මනීමතාන්තරවලට අනුව මගධ, කෝසල, උජ්ජයනී, වින්ධ්‍යා, කාලිංග යන ඉන්දියාවේ කවර ප්‍රදේශයක ජනිත වුවත්, ගෞතම බුදුරදුන්ගේ දේශනා වාර්තාගත වී ඇති පැරැණිතම භාෂාවයි. බුද්ධෝපදේශ වාක්‍ය බවට පත් වූ නිසාම එකී ප්‍රාන්ත භාෂාව ‘පාලි’ යන නමින් ප්‍රකට විය. ‘වේද පාඨ’ මෙන්ම ‘ජීන වචනය’ ද බුද්ධ පාඨ වශයෙන් භාවිත කළ අතර, පාඨ > පාළ > පාළි යැයි ක්‍රමයෙන් මෙම වචනය විකාශයට පත්ව ඇති බව පෙනේ. එකල ‘පාලි’ යන්න භාවිත කළේ භාෂාවකට නොව බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ දේශනාවටය.

පාලි භාෂාව බුද්ධ දේශනාව මුල් කොටගෙන පැවැති භාෂාවක් වුව ද, එහි වෛදික භාෂාවන් අනුසාරයෙන් සකස් වූ තැන් ද බහුලකොට දැකිය හැකිය. සුන්න නිපාතයෙහි ‘අට්ඨක’, ‘පාරායණ’ වග්ග දෙකෙහි ඇති භාෂාව, දේශනා පාලියේ ඇති අනෙකුත් භාෂා ලක්ෂණවලට වඩා පැරැණිය. සුන්න නිපාතයෙහි ත්‍රිපිටකයේ කිසිම ග්‍රන්ථයක දැකිය නො හැකි අමුතුම වචන රාශියක් දක්නට ලැබේ. එනම් “තදිඛිස; ජප්පෙ; නිමිස්සවාදී ; සුබ්බිනායො ; ආතුමානං ; හස්සං; පාගබ්භියං; වෙච්චිවං; ආජවං; අනෙජං; හාතබ්බං (සුන්න නිපාත, අට්ඨකවග්ග. පි. 242-305, සුන්න නිපාත, පාරායණවග්ග. පි. 306-353)” යනාදී වශයෙනි. එම වචනවලින් භාෂාවේ පැරැණි බව මොනවට පැහැදිලි කරයි.

පාලි භාෂාව කථා ව්‍යවහාරයට යොදා ගත් මිනිසුන් අද ලෝකයේ කොතැනක හෝ නැතත්, ලොව පවත්නා තුරු සාකච්ඡා වන විෂය ධාරාවක් එම භාෂා මාධ්‍යයෙන් ප්‍රකාශ වෙයි. පාලිය ප්‍රාන්ත භාෂාවක් ලෙසින් ඉන්දියාව තුළ එදා ව්‍යවහාර වූවත්, බුද්ධ වචනය ප්‍රකාශිත භාෂා මාධ්‍යය බවට පත්වීමෙන් ඉන්දීය භාෂා අතර වෙනත් කිසිම භාෂාවකට ලබා ගත නො හැකි වූ විශ්වජනිත භාෂාවක තත්ත්වය ලබා ගැනීමට සමත් වී ඇත. එනම් පාලිය එක් ප්‍රදේශයකට හෝ එක් සම්ප්‍රදායයකට හෝ අයත්, නොඑසේනම් ස්ථවිරවාදීන්ට පමණක් සීමා වූ බසක් ලෙස හඳුන්වාදීමට හැකියාවක් නැත. එහි අඩංගුව පවතිනුයේ ජාති - ධර්ම නිර්විශේෂතාවෙන් යුත් විශ්වමානව සාහිත්‍යයකි.

ක්‍රි. පූ. 6 වන සියවසේ පමණ උත්තර භාරතයේ ශිෂ්ට සමාජයේ පොදු ජන භාෂා ව්‍යවහාරයක් වූ 'මාගධී භාෂාව' විවිධ ප්‍රාදේශීය භාෂාවන්ගෙන් මිශ්‍ර වී විකාශයට පත් වූ අතර, අද අප 'පාලිය' යනුවෙන් හඳුන්වන්නේ, එසේ විකාශයට පත් වූ භාෂාවය. බුදුරජාණන් වහන්සේ සිය ධර්මය දේශනා කොට ඇත්තේ ඉන්දියාවේ කුරු ක්‍ෂේත්‍රයට අයත් මධ්‍ය භාගයේ සිට හිමාලය පර්වතය තෙක් විසිරී ඇති 'මධ්‍ය මණ්ඩලය' නම් ප්‍රදේශයේය. උන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවක පිරිස අතර මෙකී ප්‍රදේශයන්හි විවිධ ජාතීන්ට අයත් විවිධ භාෂා කථා කළ අය සිටින්නට ඇත. එසේම බුද්ධ වචනය සියවස් ගණනක් මුළුල්ලේ මුඛපරම්පරාවෙන් පවත්වාගෙන ඒමේදී විවිධ වෙනස්කම් සිදු වන්නට ඉඩ තිබේ. තවද විවිධ ප්‍රදේශවලින් සපැමිණි හික්‍ෂුන් ඒ ඒ අයගේ භාෂාවලින් බුද්ධ ධර්මය තේරුම් ගැනීමට උත්සාහ ගන්නට ඇත. මාගධීය අන්තර්භාෂා ලක්‍ෂණවලින් සමන්විත විමෙන් පසු ඒ ඒ අයගේ භාෂාවල ආවේණික ලක්‍ෂණවලින් භාවිත වන්නට විය. ඉතික්ඛිති එකී හික්‍ෂුන් බුද්ධවචනය තම තමන් අසා සිටි පරිද්දෙන් සංග්‍රහ කිරීම හේතුවෙන් පාලියේ විවිධ ස්වරූපයක් දක්නට ලැබීම වූකලී ස්වාභාවික කරුණකි.

චුල්ලවග්ග පාළියේ බුද්දකච්ඡුක්ඛන්ධකයේ 'යමෙථ', 'තෙලුක' නමැති බ්‍රාහ්මණ හික්‍ෂුන් දෙනම, නොයෙක් ජාතිවල, නොයෙක් ගෝත්‍රවල හික්‍ෂුන් තම තමන්ගේ භාෂාවෙන් බුද්ධවචනය හදාරා ඒවා දුෂිත කරන බව දැක කුපිතව බුදුරජුන්ට ඒ බව දන්වා බුද්ධවචනය ඡන්දසට නැගීමට අවසර ඉල්ලුවද එසේ කිරීම දුක්කටාපත්තියක් සිදුවන වරදක් බව පෙන්වා දෙමින් තම තමන්ගේ භාෂාවෙන් බුද්ධවචනය ඉගෙනීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුදැන වදාළහ. ("අනුජානාමි භික්ඛවෙ සකාය නිරුත්තියා බුද්ධවචනං පරියාපුණිතුං" - (චුල්ලවග්ග පාළි, බුද්දකච්ඡුක්ඛන්ධක, පි. 100) යන්නෙන් බුදුගොස් හිමියන් පවසන අන්දමට 'සකාය නිරුත්තියා' යන්නෙන් අදහස්කොට ඇත්තේ බුදුරජුන් භාවිත කළ මාගධී භාෂාව්‍යවහාරය බවයි. "එසු සකාය නිරුත්තියා නාම සම්මාසම්බුද්ධෙන චුත්තප්පකාරො මාගධකො වොහොරො" (සමන්තපාසාදිකා නාම චිත්තපටිපාටිකා IV, 1948, පි. 897). එහිදී බ්‍රාහ්මණ හික්‍ෂුන් බුද්ධවචනය ඡන්දසට නැගීමට යෝජනා කළ අවස්ථාවේදී ඊට විරුද්ධත්වය ප්‍රකාශ කරමින් ස්වකීය භාෂාවෙන් බුද්ධවචනය ඉගෙන ගැනීමට අවසර දුන් අවස්ථාව අනුව සලකා බලන විට 'සකාය නිරුත්තියා' යන්නෙන් අදහස් කර ඇත්තේ තම තමන්ගේ භාෂාවෙන් බුද්ධවචනය උගත යුතු බව යැයි නිගමනය කළ හැකිය. අනෙක් අතට එක් භාෂාවකින් පමණක් බුද්ධවචනය ඉගෙනීමට බුදුරජුන් අනුදැන වදාරනි'යි සිතිය නො හැක.

බුදුසමය දක්‍ෂිණ භාරතය කරා විහිද යෑමත් සමඟ පාලි බස තවද පුළුල්ව වැඩෙන්නට විය. එය ව්‍යවහාර භාෂාවක් වූ හෙයින් අන්‍ය සංස්කෘතික හා භාෂාත්මක ලක්‍ෂණ ද මිශ්‍ර වී එය පෝෂණය වූ බවට සාධක ඇත. පසුකාලීනව බ්‍රාහ්මණ වංශිකයන්ගේ විරුද්ධත්වයත්, මුස්ලිම් ආක්‍රමණයත් නිසා පාලි භාෂාව භාරතයෙන් අතුරුදහන් වූ නමුදු ශ්‍රී ලංකාවේදී මැනවින් ආරක්‍ෂා වී, පසුව විදේශ රටවල පවා ව්‍යාප්ත විය. ථෙරවාදී බුදුදහම මගින් පාලි භාෂාව, මියන්මාරය (බුරුමය), සියමය, කාම්බෝජය ආදී අග්නිදිග ආසියාතික රටවල් කිහිපයක පැතිරී ගියේ ලංකාවේ සිටය. ඒ අනුව, ඒ රටවලට බුදුසමය පැමිණීමත් සමඟ පාලිය ද ශීඝ්‍රව අභිවර්ධනයකට ලක් වී ඇති තරම, එකී රටවල ශාසනික ඉතිහාසය, පාලි භාෂාවේ ඉතිහාසය බවට විද්වතුන් පළ කර ඇති මතවලින්ම පෙනේ. නූතන යුගයේ බුදුදහමත් සමඟ පාලි භාෂාව, සාහිත්‍යයක භාෂාවක් වශයෙන් ලෝකයේ නොයෙක් රටවල ව්‍යාප්ත වෙමින් පවතී. පාලි භාෂාව ලේඛනය සඳහා එයටම සීමා වූ අක්‍ෂරමාලාවක් නොමැති බැවින් ඒ එක් එක් රටවලදී එම රටවල ව්‍යවහාර වන අක්‍ෂරවලින් ලියනු ලැබේ.

අනුබුදු මිහිඳු හිමියන්ගේ ලංකාගමනයෙන් පසු ථෙරීය හික්‍ෂු පරපුරේ පිළිගත් මාධ්‍යය වූයේ පාලි භාෂාවයි. හෙළටුවා වැනි හෙළ බසින් ලියැවුණු කෘති තිබුණද, පසුව ඒවා ද ජනප්‍රිය පෙළ බසට හරවනු ලැබුයේ එබැවිනි. අද ලොව ව්‍යවහාරික බසක් ලෙස 'ඉංග්‍රීසි භාෂාවට' ලැබී ඇති ජාත්‍යන්තර පිළිගැනීමට සමාන වූ තත්ත්වයක් එදා පාලියට හිමි වී තිබීමෙන් පාලිය ව්‍යවහාරික භාෂාවක් ලෙසට එදා කෙතරම් නම් සම්භාවනාවට පාත්‍රව පැවතුණේදැයි සිතා ගත හැකිය.

සාහිත්‍ය විමර්ශනය

සුත්ත නිපාත අට්ඨක හා පාරායණවග්ග, චුල්ලවග්ගපාළියේ බුද්දකච්ඡුක්ඛන්ධක, සමන්තපාසාදිකා, මජ්ඣිම නිකායේ අරණ විභංග සූත්‍රය, දීඝ නිකායේ බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය, මජ්ඣිම නිකායේ සම්මාදිට්ඨි, උපාලි, මහාසීහනාද, අනඛිගණ, සල්ලේඛ, වූලසච්චක, අලගද්දපම, මාගන්දිය සුත්ත, දීඝ නිකායේ අම්බට්ඨ සූත්‍රය, මජ්ඣිම නිකායේ මාරනප්පතිය සූත්‍රය, සංයුත්ත නිකායේ ඔවාද සූත්‍රය, අංගුත්තර නිකායේ සබ්බන්තදේසික සූත්‍රය යන ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය ද, මොරටුවේ සාසනරතන හිමියන්ගේ 'චිත්‍ය

කෝෂය’ නම් වූ කෝෂ ග්‍රන්ථය ඇතුළු යක්කඩුවේ ප්‍රඥාරාම හිමියන්ගේ ‘සමන්තපසනා සහිත සඟි බණ I - මැදුම්සඟිය I’, වැගම පියරතන හිමියන්ගේ ‘අට්ඨකථාවලින් පිළිබිඹු වන ව්‍යාකාරණ සම්ප්‍රදාය’, බද්දේගම පියරතන මහාස්ථවිර සහ වැලිවිටියේ සෝරත හිමි යන සංස්කාරක හිමිවරුන්ගේ ‘සමන්තපාසාදිකා නාම විනයට්ඨකථා I’, සංස්කාරක ආනන්ද මෙන්තෙය්‍ය මහාස්ථවිරයන්ගේ ‘මිලිඤ්ජපඤ්ඤා’, තෙරපැහැ සෝමානන්ද සංස්කාරක හිමියන්ගේ ‘විචාරාභාස’, වැලිවිටියේ සෝරත නාහිමි සහ වැලිවිටියේ ජේමරතන හිමිවරුන්ගේ ‘සමන්තපාසාදිකා නාම විනයට්ඨකථා IV’ හා ඇල්ෆඩ් සී. වූල්නර් (Alfred C. Woolner) ගේ ‘Introduction to Prakrit’ යනාදී ද්විතීයික මූලාශ්‍රය ගණනාවක් ද ඇසුරෙන් මෙම ශාස්ත්‍රීය පර්යේෂණය සිදු කරනු ලැබේ.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

බෞද්ධ ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික මූලාශ්‍රය භාවිතයෙන් පාලි භාෂාව තුළ පවත්නා ව්‍යවහාරික භාෂා ලක්ෂණ විවිධ සාධක හා පැතිකඩ ඔස්සේ ගෙනහැර දක්වමින් විග්‍රහ කිරීම මෙහි උපයුක්ත පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයයි.

පර්යේෂණ ගැටලුව

නූතන සමාජය තුළ කථා ව්‍යවහාරයේදී බහුලව භාවිත නොවූ පමණින් පාලි භාෂාව වනාහි ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණ නොමැති මළ භාෂාවක් ලෙස සැලකිය හැකි සත්‍යතාවක් පවතීද යන්න මෙහි පර්යේෂණ ගැටලුවයි.

අරමුණු හා පරමාර්ථ

හැඟීම් සන්නිවේදනයට බොහෝකොට ව්‍යවහාරික භාෂා දායක වේ. නමුත් පාලි භාෂාව වනාහි පුද්ගල හැඟීම් සන්නිවේදනයට වර්තමානයෙහි භාවිත වන භාෂාවක් නොවේ. නමුත් ත්‍රිපිටක සාහිත්‍යයෙහි සජීවී භාෂා ලක්ෂණ නිතැතින්ම අන්තර්ගත වන බැවින් බුද්ධකාලීන භාරතීය සමාජය තුළ පාලි භාෂාව ව්‍යවහාරික භාෂාවක්ව තිබූ බව සාධක සහිතව සනාථ කිරීම මෙහි ප්‍රධාන අරමුණ සහ පරමාර්ථය වේ.

පාලි භාෂාව ව්‍යවහාර භාෂාවක් බව තහවුරු කළ හැකි සාධක

යම් භාෂාවක් ව්‍යවහාර භාෂාවක් වීම එහි සංවර්ධනයෙහි ලා බලපාන ප්‍රමුඛ සාධකයකි. එහිදී හැඟීම් සන්නිවේදනයට බොහෝකොට එම ව්‍යවහාරික භාෂාව දායක වේ. නමුත් පාලි භාෂාව වූකලී එකී පුද්ගල හැඟීම් සන්නිවේදනයෙහි ලා වත්මනෙහි උපයෝගී කරගන්නා භාෂාවක් නො වේ. එබැවින් පාලිය, වත්මනෙහි ව්‍යවහාර භාෂාවක් නො වන නිසාම එහි අන් භාෂාවන්හි දැකිය හැකි ශීඝ්‍රයෙන් වෙනස්වන භාෂාත්මක වෙනස්කම් දැකිය නො හැක. එනමුත් පෙළ සාහිත්‍යයෙහි සජීවී භාෂා ලක්ෂණ නිතැතින්ම අන්තර්ගත වන බැවින් බුදුරදුන් හා ශ්‍රාවකයන් අතර අදහස් හුවමාරු වූ පාලි භාෂාව වනාහි ව්‍යවහාර භාෂාවක් බවට සසාධකව සාධනය කළ හැකිය.

(1) ව්‍යවහාරයේ පවත්නා සෑම භාෂාවකටම පොදු දික්, දේශ, කාල හේදයෙන් හා උච්චාරණ හේදයෙන් වූ භාෂා ලක්ෂණ මෙන්ම භාෂා රීති ලක්ෂණ ද පාලියේ පැහැදිලිව දැකිය හැකිය. ඒ අතර මූර්ධන්‍ය භාවිතය බොහෝදුරට ඔවුන් තුළින් ඇත් වී තිබුණු බව පෙනේ (ප්‍රඥාරාම හිමි, 1997, පි. 52-53). “ලොම (=රෝම), ලොමහංස (=රෝමහර්ෂ), ලුබ්ච්චර (=රුක්ෂ චීවර), හගන්දලා (= හගන්දරා), අන්තලික්ඛ (=අන්තරීක්ෂ), ලෙබා (=රේබා) (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි.296)” ආදී තැන්හිදී ‘ර’ කාරය වෙනුවට ‘ල’ කාරය උච්චාරණය කළ බව පෙනේ. එසේ උසුරුවීමට අපහසු තැන්වල මූර්ධන්‍ය අක්ෂර දුර්වල කර ඇත. “වීරුළ්භ (=වීරුභ), ආළ්භක (=ආභක), මුළ්භ (=මුභ), දළ්භ (=දාභ), ගාළ්භ (=ගාභ), බාළ්භ (=බාභ) (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි.296)” ආදී තැන්වල ඊට නිදසුන් දැකගත හැක. කෙසේ වුවද පාලි භාෂාවේ නැගෙනහිර, බටහිර ලක්ෂණ එමට ඇත. “මක්ඛිකා (=මක්ෂිකා), අක්ඛි - අච්ඡි (=අක්ෂි), බුද්ද - කුඛ්ඛි (=කුචුචු), සක්ඛි - සච්ඡි (=සාක්ෂි), ලක්ඛි (=ලක්ෂි), වච්ඡ - රුක්ඛ (=වෘක්ෂ), දුක්කත - දුක්කට (=දුෂ්කෘත), අඝ - අට්ඨ (=අර්ථ) යනාදී ශබ්ද ප්‍රයෝග එබඳු හේදයන් පැවැති බව සිතන්නට අවකාශ ඇත (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි.296).” ඇතැම් තැනෙක ‘ර’ කාර උච්චාරණය සම්පූර්ණයෙන්ම හළහ. “පධාන (=ප්‍රධාන), පයෝජන (=ප්‍රයෝජන), පටිමා (=ප්‍රතිමා), කකච (=කුකච), කම (=කුම), පෙම (=ප්‍රේමන්), ගහ (=ගෘහ), මුදු (=මාදු), තණ (=තෘණ), ආකිණ්ණ (ආකීර්ණ), ඉද්ධි (සාද්ධි), උග්ග (උග්‍ර), ඌග්මී (ඌර්මී), එකග්ග (එකාග්‍ර) (සාසනරතන හිමි, 1958, පි. 202, 265, 277, 278, 338, 346)” යනාදිය ඊට නිදසුන්ය. එනමුත් ඇතැම් තැනෙක ‘ර’ කාර විශ්ලේෂය ද ඇත (Woolner, 1917. p.2). “කුරුර

(=කුරු), රහද (=හුද), හිරි (=ශ්‍රී), සිරි (=ශ්‍රී) යනාදී තැන් ඊට නිදසුන්ය (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 296).” කෙසේ නමුත් මේ අනුව අපට එළැඹිය හැකි නිගමනය නම්, පාලිය ව්‍යවහාර කළ ප්‍රදේශයේ ජනතාවට මූර්ධන්‍යාක්ෂර උච්චාරණය කිරීම දුෂ්කර දෙයක්ව පැවැති බවය.

(2) පාලි බස ලක්දිව මහාවිහාරීය හික්කුන් නිපදවූ භාෂාවක් විනා ව්‍යවහාරයේ පැවැති භාෂාවක් නො වන බව සමහර පඬුවරුන් ගත් මතයකි. යම්කිසි ආයතනයක් විසින් හෝ පුද්ගලයෙකු විසින් හෝ භාෂාවක් අමුතුවෙන්ම නිර්මාණය කිරීම, නො කළ හැකි වැඩෙකි. එසේ කරන ලද්දේ වුවද එබඳු භාෂාවක්, ව්‍යවහාරයේ පැවැති භාෂාවක් පරතරය පහසුවෙන්ම දත හැකිය (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 296). මෙහයින් යම් භාෂාවක් ව්‍යවහාරික භාෂාවක් ලෙස දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ විවිධ භාෂා පරිණාමයන්ට බඳුන් වෙමින් විකාසනය වනු විනා පුද්ගල අභිමතයට අනුව භාෂාවක් බලෙන් සමාජගත කිරීම නො කළ හැකි, නිෂ්ඵල ව්‍යායාමයක් බව පැහැදිලිය.

(3) ‘ස්වර’, ‘ව්‍යඤ්ජනයන්ගේ’ උච්චාරණයෙහි පැවැති වෙනස ද ‘පාලිය’ ව්‍යවහාරයේ පැවැති බවට සාධකයකි. සංස්කෘතියේ ‘සා’ කාරය පාලියේ එකම ආකාරයකට දැකිය නො හැක. එය නානා ස්වරවලට පෙරළී ගිය බව ද, ඒ පෙරළිය වූයේ උච්චාරණය නිසා බව ද කිව යුතුය. “(සංස්කෘත): කෘත (පාලි): කත, (සංස්කෘත): මෘත (පාලි): මත, (සංස්කෘත): සාද්ධි (පාලි): ඉද්ධි, (සංස්කෘත): සෘෂි (පාලි): ඉසි, (සංස්කෘත): තෘණ (පාලි): තිණ, (සංස්කෘත): මෘදු (පාලි): මුදු, (සංස්කෘත): පෘථුවි, (පාලි): පුථුවි - පඨවි, (සංස්කෘත): සෘජු (පාලි): උජු, (සංස්කෘත): සෘෂ්‍ය (පාලි): උස්‍ය, (සංස්කෘත): සෘත්විජ් (පාලි): ඉරිත්ඵජ, (සංස්කෘත): සෘග්වේද (පාලි): ඉරුබ්බේධ ආදී නිදසුන්වලින් පැහැදිලි වන්නේ පාලියෙහි ‘සා’ කාරය හෝ සාකාරස්ථ ව්‍යඤ්ජනය හෝ එකම ක්‍රමයකට නො පැවැති බවයි. මෙබඳු විපර්යාසයක් වන්නේ උච්චාරණයේදී බව අමුතුවෙන් කිව යුතු නොවේ (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 297).” එසේම (සංස්කෘත): කුසිද (පාලි): කුසිත, (සංස්කෘත): ප්‍රාදුර්භවති (පාලි): පාතුභවති, (සංස්කෘත): උදුබල (පාලි): උදුක්බල යනාදී වශයෙන් දැකිය හැකි වෛකල්පික ශබ්ද ප්‍රයෝග (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 297) ද ඒ බැව් තවත් තහවුරු කරන අතර, (සංස්කෘත): ශයනාසන (පාලි): සෙනාසන, (සංස්කෘත): (සංස්කෘත): ජයති (පාලි): ජෙති, (සංස්කෘත): අවසාන (පාලි): අවසාන, (සංස්කෘත): අවවාද (පාලි): ඔවාද, (සංස්කෘත): අවගුඪ (පාලි): ඔගුළ්භ ආදී රූපයන්ගෙන් දැක්විය හැකි නිදසුන් නිසාද එය වඩාලාම ස්ථිර වේ (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 297).” මේ අනුව ද කිව හැක්කේ පාලිය, ව්‍යවහාරයේ පැවැති භාෂාවක් බවයි.

(4) කථා ව්‍යවහාරයේ පවත්නා භාෂාවකට දේශීය ශබ්දයන් ඇතුළු වීම නො වැළැක්විය හැකි දෙයකි. ඒ අනුව “විචාර, බුද්ධිමත් සමහර පඬුවන්ගේ පරීක්ෂණ අනුව ද්‍රවිඩ භාෂාවේ වචන ද පාලියට ඇතුළත්ව පවතී. ‘අණු’, ‘අරණි’, ‘කපි’, ‘කලා’, ‘කාල’, ‘කිතව’, ‘කුට’, ‘ගණ’, ‘නානා’, ‘නීල’, ‘අට්’, ‘අට්ටි’, ‘සොටක’, ‘තණ්ඩුල’, ‘කුක්කුර’, ‘මක්කට’, ‘කෙයුර’, ‘කොකිල’, ‘වම්පක’, ‘පිටක’, ‘පුත්තාග’ ආදී ශබ්ද ද්‍රවිඩ භාෂාවෙන් වෛදික සංස්කෘතයට ද, එයින් පාලියට ද ඇතුළත් වූ වචනය (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 298).” මේ අනුව පාලි භාෂාවට දේශීය ශබ්දයන් ඇතුළත් වී ඇත්තේ එය ව්‍යවහාර භාෂාවක් නිසාවෙනි. භාෂාව ජාත්‍යන්තර වී නම් දේශීය ශබ්දයන්ගේ බලපෑම ද ඒ නිසාම වැඩි වන්නේය.

(5) නූතන ප්‍රාකෘත භාෂාවන්ගේ සහ ජෛන භාෂාවේ ද, පාලි භාෂාවේ ද විශේෂයක් හැටියට දැකිය හැකි ‘ර’ කාරය, ‘ල’ බවට පරිවර්තනය වීම, උච්චාරණය නිසාම වූ බවට දැක්විය හැකි සාධකයක් නම් ‘අශෝක ලිපි’යි. “ඒ ඒ පළාත් වැසියන්ට වැටහෙන පරිදි ලියූ ‘අශෝක ලිපිවල ලාජා (=රාජා), විහාල (=විහාර), පලියාය (=පරියාය), අලියවස (=අරියවස), ලාසුලොවාද (=රාහුලොවාද), ගාලව (=ගාරව), නගල (=නගර), පාලලොකික (=පාරලොකික), පුලිසා (=පුරිසා) යනාදීන්හි ‘ර’ කාරය, ‘ල’ කාරය බවට පරිවර්තනය වූයේ ව්‍යවහාරය නිසාමය. මෙබඳු තැන් පාලි භාෂාවේ ද නො දක්නේ නො වේ (සෝමානන්ද හිමි, 1976, පි. 297-298).”

(6) තවද, බුද්ධිකාලීන සාමාජික ජීවිතයේ තොරතුරු මෙන්ම, භාෂා ලක්ෂණ ද කියාපාන දේශීය ශබ්ද රාශියක්ම ‘චුල්ලවග්ගපාලිය’ ඇතුළු විනය ග්‍රන්ථවල දක්නට ලැබේ. මේවායේ නිෂ්පත්තිය හෝ නිරුක්තිය සෙවීම අපහසුය. “අබ්භං - ඉක්කාස - උක්කාසික - කණ්ඩොලිකා - කරකටක - කලිම්බක - කුත්තක - සටක - වඤ්ඤිකා - වික්බල්ල - විම්ලිකා - ධම්මකරක - නමතක - පකුඬ්ඬි - පඬ්ඬිවරි - පටිග්ගහ - පිසාවල්ලක - මනෙසිකා - මලොරිකා - මොකබ්චික - සීලික’ යනාදී වශයෙන් චුල්ලවග්ග

පාලියෙන් උපුටා ගත් මේ දේශීය ශබ්ද, දේශීය සාමාජික ජනතාවගේ වාග්ව්‍යවහාරයේ පැවැති ශබ්ද බවට සැකයක් නැත (Woolner, 1917, p. 22).” එබැවින් එය ද පාලි භාෂාවේ ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණ ඇති බවට සාධකයකි.

(7) භාෂාවකට ‘සකි’, ‘සමාස’ හා ‘තද්ධිත’ පද වැනි දේ එකතු වන්නේ ද එහි ඇති ව්‍යවහාරමය පසුබිම මුල්කොට ගෙනය. ඒ අනුව සන්ධිවලදී ‘තිණි + ඉමානි = තිණිමානි’ වූයේත්, ‘ලොක + අග්ගො = ලොකග්ගො’ වූයේත්, සමාසවලදී ‘මහත්තො පුරිසො = මහාපුරිසො’, ‘දෙව අභිගුලියො = ද්වභිගුලං’, ‘සරණං ගතො = සරණගතො’, ‘බිණා ආසවා යස්ස, සො = බිණාසවො (අරහත්තො) යනුවෙන් පද සාධනය වූයේද, තද්ධිතවලදී ‘විණා + ණික = වෙණික’, ‘අභිජ්ඣා + ආලු = අභිජ්ඣාලු’, ‘බුද්ධි + මන්තු = බුද්ධිමන්තු’ යනුවෙන් අර්ථමය හා රූපිමය සංකේප කිරීමක් සහිත පද සාධනයක් වූයේද, උච්චාරණ ඉන්ද්‍රිය පද්ධතියේ හැසිරීම් රටාව පදනම් කොටගෙන ඇති වූ උච්චාරණමය අවශ්‍යතාවක් හේතුවෙන් මිස, ලේඛනමය අවශ්‍යතාවක් නිසා නො වේ. මේ අනුව සකි, සමාස, තද්ධිත පදවලින් දීර්ඝව කිව යුතු යමක් කෙටි ප්‍රකාශන ලෙසින් කීමට රුකුලක් දෙන බව පැහැදිලිය. එබැවින් එවන් පදවලින් ද දිස්වන්නේ ව්‍යවහාරික භාෂාවක සලකුණුය.

(8) පාලි භාෂාවේ වාක් කෝෂය දියුණු වූයේ ධර්ම සාහිත්‍යයෙන්ම නො වේ. තත්කාලීන ග්‍රාමීය ජනතාවගේ ව්‍යවහාරික භාෂාවන් සමඟ ද එය ගැටෙන්නට විය. එවන් ව්‍යවහාරික භාෂාවකට නොයෙක් දේශවල භාවිත වචනය ඇතුළත් වීම නො වැළැක්විය හැකි දෙයකි. මජ්ඣිම නිකායේ, ‘අරණ විභංග සූත්‍රයේ’ මෙබඳු පාඨයක් එයි.

“ඉධ භික්ඛවෙ තදෙව එකච්චෙසු ජනපදෙසු පාතිති සඤ්ජානන්ති, පත්තන්ති සඤ්ජානන්ති, විඝ්ථන්ති සඤ්ජානන්ති, සරාවන්ති සඤ්ජානන්ති, ධාරොපන්ති සංජානන්ති, පොණන්ති සඤ්ජානන්ති, පිසිලවන්ති සඤ්ජානන්ති ඉති යථා යථා නං තෙසු යෙසු ජනපදෙසු සඤ්ජානන්ති (ම. නි. III, අරණ විභංග සූත්ත. පි. 492)”

මෙම පාඨයේ ‘භාජනය’ යන අර්ථය හඟවන පාලි ‘පත්ත’ ශබ්දය උදෙසා විවිධ ජනපදවල ව්‍යවහාර කළ ‘පත්ත’, ‘පාති’, ‘විඝ්ථ’, ‘පොණ’, ‘පිසිලව’, ‘සරාව’, ‘ධාරොප’ යනුවෙන් වචන කීපයක්ම දක්නට ඇත. අදහස හැඟේ නම් කවර වචනයක් වුවද ව්‍යවහාර කිරීම නිවැරදි බවත්, ලෝක ව්‍යවහාරය නො ඉක්මවිය යුතු බවත් බුදු රදුන් පෙන්වා දී ඇත “ජනපදනිරුත්තිං නාහිනිවෙසෙය්‍ය, සාමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍ය”- (ම. නි. III, අරණ විභංග සූත්ත. පි. 490). ඒ අනුව ඒ ඒ ජනපදයන්හි එක වචනයකට ව්‍යවහාරයේ පැවැති දේශීය වචන රාශියකින් පාලි භාෂාව පෝෂණය වී ඇති බව පෙනේ. බුදුරදුන් ධර්මාන සමයෙහි භාරතයේ නොයෙක් පළාත්වල නොයෙක් කුලවලට අයත් බොහෝදෙනෙකු බුදු සසුනේ පැවිදි වූ හෙයින් ඒ ඒ පළාත්වල භාෂාවන්හි ඇති වචන පාලි භාෂාවට එකතු වී ඇත. ප්‍රධාන වශයෙන් නගර ඇසුරෙන් පාලි බස හැදී වැඩී දියුණු වන්නට විය. නගරයට ආ වෙළෙඳුන්ගෙන් විවිධ භාෂා පාලියට මිශ්‍ර විය. බුදුරදුන් විවිධ ජනපදවල සැරිසරමින්, ඒ ඒ ජනපදවල කථා කළ භාෂාවන්ගෙන් ධර්මය දේශනා කළ හෙයින් පාලි සාහිත්‍යයේ විවිධ ජනපදවල භාෂා ලක්ෂණ දැකිය හැකිය. එය, පාලිය ව්‍යවහාර භාෂාවක්ය, යන්න තහවුරු කළ හැකි එක් සාධකයකි.

(9) බුද්ධ දේශනාවන්හි පර්යාය පද බහුල වශයෙන් භාවිත කර තිබීම ද දේශනා පාලිය දෙස බලන විට පෙනී යන කරුණකි. දෙසනා, පඤ්ඤපනා, පට්ඨපනා, විචරණා, විභජනා යනාදී වශයෙන් දැකිය හැක්කේ ඒ ඒ ප්‍රදේශවල ඒ ඒ වචන ව්‍යවහාර වූ බව ප්‍රකට කරන සාධකයක් වශයෙනි.

(10) එසේම, ලිංග හේදයේදී පවා මිශ්‍ර ලක්ෂණ දැකිය හැකිය. නිදසුන් ලෙස “එතානි පුත්තානි කාලකතානි” යන්නෙහි පුරුෂ ලිංගික ‘පුත්ත’ ශබ්දය නපුංසක ලිංගයෙන් යෙදී ඇති අතර, ස්ත්‍රී ලිංගික ශබ්දයක් වන ‘මෙත්තා’ ශබ්දය ‘බන්ධ සූත්‍රයෙහි’ “මෙත්තෙන විතෙතන ඵරි” යනුවෙන් නපුංසක ලිංගයෙන් යෙදී ඇත. මෙයද දේශනා පාලියෙහි විවිධ සමකාලීන ව්‍යවහාර පැවැති බව ස්පුට කරන්නකි.

(11) පාලි ‘නාම පද’ සහ ‘ක්‍රියා පද’ වර්තැගීමේදී දක්නට ලැබෙන විභක්ති රූප බාහුලය ද එහි ව්‍යවහාරික භාෂා ලක්ෂණ පෙන්වන්නකි. එයට හේතුව නම්, විවිධ ප්‍රදේශවල භාවිත වන වචන පාලියෙහි සම්මිශ්‍රණය වී තිබීමයි. ගමනාර්ථ ‘ගමු’ ධාතුව (ගමු √) අජ්ජනනී අතීත ක්‍රියා පදය ක්‍රම

කිහිපයකින් දැකිය හැකිය. ‘අගම්’, ‘අගඤ්ජ’, ‘අගමාසි’, ‘අගමා’ ආදී වශයෙන් ප්‍රථම පුරුෂ ඒක වචනයෙහි ද, ‘අගම්’, ‘ගම්’, ‘අගම්’, ‘ගම්’ යනුවෙන් රූප 4 ක් යෙදී තිබීමෙන්ද ඒ බව පැහැදිලි වේ.

(12) ත්‍රිපිටක සූත්‍රවල දැක්වෙන්නේ කිසියම් ධර්මමය කරුණක් අරභයා දේශකයකු හා ශ්‍රාවකයකු අතර පැවැති සාකච්ඡාවකි. එබැවින් එකී සියලු සූත්‍රයන්හිම ‘භික්ඛවෙ’ (මහණෙනි), ‘ආවුසො’ (ඇවැත්නි) (දී. නි. I, බ්‍රහ්මජාල සූත්ත. පි. 04, ම. නි. I, සම්මාදිට්ඨි සූත්ත. පි. 110, ම. නි. II, උපාලි සූත්ත. පි. 60) යනුවෙන් ආමන්ත්‍රණවාචී පද දැකිය හැකි අතර තවත් සමහර විටෙක ‘සාරිපුත්ත’, ‘මොග්ගල්ලාන’, ‘වුඤ්ඤ’, ‘අගභිවෙස්සන’ (ම. නි. I, මහාසීහනාද සූත්ත. පි. 166, ම. නි. I, අනභිගණ සූත්ත. පි. 60, ම. නි. I, සල්ලේඛ සූත්ත. පි. 94, ම. නි. I, චූළසච්චක සූත්ත. පි. 542) යනාදී වශයෙන් ප්‍රතිශ්‍රාවක පුද්ගල නාමයෙන් ආමන්ත්‍රණය කරනු ලැබීමක්ද දැකිය හැකිය. එයද පාලියේ ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණ දනවන්නකි.

(13) එසේම ව්‍යවහාරික භාෂාවක අත්‍යන්තයෙන්ම දැකිය හැකි සජීවී භාෂා ලක්ෂණ පවා පාලි සූත්‍රාන්තවල විවිධ නයින් දැකගත හැකිය. “කස්ස ඛො නාම ත්වං මොසපුරිස, මයා එවං ධම්මං දෙසිතං ආජානාසී? නනු මයා මොසපුරිස, අනෙකපරියායෙන අන්තරායිකා ධම්මා අන්තරායිකා වුත්තා. (ම. නි. I, අලගද්දුපම සූත්ත, පි. 330)” (“මෝස පුරුෂය, කවරෙකුට මා විසින් මෙසේ දෙසූ ධර්මයක් තෝ දැන සිටිනෙහිද? මෝස පුරුෂය, මා විසින් නොයෙක් ලෙසින් අන්තරායකරධර්මයෝ ආන්තරායකරයහයි වදාරන ලද්දාහු නොවෙත්ද?”) “තං කිං මඤ්ඤුපං භිකඛවෙ අපි නායං අරිට්ඨො භික්ඛු ගද්ධබාධිපුබ්බො උසමිකතොපි ඉමස්මිං ධම්මචිතයෙහි? (ම. නි. I, අලගද්දුපම සූත්ත, පි.332)” (මහණෙනි, මෙම අරිට්ඨ භික්ඛුවට බුදුසසුනේ උණුසුමවත් වැදී ඇතැයි ඔබලා සිතද්ද?”) යනාදිය ඊට නිදසුන් කිහිපයකි.

(14) බොහෝවිට භාෂාවක ඇත්තේ අදහස් සන්තීවේදනයක් (හුදු කථනයක්) වුවත්, එහි එල සංසිද්ධිය සිදුවන්නේ එය ප්‍රකාශ කරන ක්‍රමවේදය තුළය. ඒ අනුව භාෂාවකට අදහස් තියුණු ලෙස සන්තීවේදනය කිරීමට අවශ්‍ය රෙ (බොල), පේ (කෙල්ල), හො (භවත්නි), යග්සෙ (එහෙනම්), අයං යකෙඛා (මේ යකා), මා (එපා) යනාදී ශක්තිමත් පද මෙන්ම ‘ජ්ඤ’, ‘ජ්ඤුප්’, ‘ගණ්භ’, ‘ගණ්භප්’, ‘ගච්ඡ’, ‘ගච්ඡප්’ යනාදී මධ්‍යම පුරුෂ පදත් එකතු වී ඇත. ත්‍රිපිටක සාහිත්‍යයේ හා ප්‍රකරණ සාහිත්‍යයේ විද්‍යමාන පද්‍යවලින් පවා සනාථ වන මෙම කරුණ තුළින්ද පාලි භාෂාව ව්‍යවහාර භාෂාවක් බව පැහැදිලි වේ.

(15) එසේම පෙළ ධර්මයෙහි එන ගර්භාවාචක ප්‍රයෝග ද පාලි භාෂාවේ ව්‍යවහාරාත්මක භාෂාලක්ෂණය මැනැවින් විශද කරයි. ඒ අනුව බුදුරදුන්ට නින්දා කිරීම පිණිස මාගන්දිය පරිබ්‍රාජකයා විසින් භාවිත කරන ලද ‘භුනහු’ යන පදය (භුනහු සමණො ගොතමො’නි) (ම. නි. II, මාගන්දිය සූත්ත, පි. 288) ද, බුදුරදුන් හා භික්ඛුන්වහන්සේලා නින්දාවට පත් කිරීමට ‘ඉබ්භාවාදය’ භාවිත වීම ද (යෙ ව ඛො තෙ හො ගොතම මුණ්ඩකා සමණකා ඉබ්භා කණ්භා බන්ධුපාදාපච්චා...) (දී. නි. I, අම්බට්ඨ සූත්ත, පි.154, ම. නි. I, මාරනජ්ජනිය සූත්ත. පි. 780), බුදුරදුන්ට ගර්භාව පිණිස ‘කිණ්භා’ යන පදය ද යෙදී ඇත. මීට අමතරව ‘පුත්තභතාය පුත්ත’, ‘පුත්තමතාය පුත්ත’, ‘පුත්තධාදිනී’, ‘මුබ්දුග්ග’, ‘අචජාන’, ‘ගුච්ඡන්ත’ වැනි ගර්භාවාචක යෙදුම් ද පෙළ දහමෙහි හමු වේ. එසේම බුදුරදුන් ද ඇතැම් පුද්ගලයන්ගේ වර්යාවන් දැඩි නිග්‍රහයට පාත්‍රකොට එමගින් ඔවුන් යහමගට ගැනීමේ අපේක්ෂාවෙන් භාවිත වූ ‘මොසපුරිස’ (ම. නි. I, අලගද්දුපම සූත්ත, පි.330, ස. නි. II, ඔවාද සූත්ත, පි. 312, අ. නි. V, සච්චිත්තදෙසිත සූත්ත, පි.268) යන්නත්, දෙවිදන් තෙරුන් සඳහා භාවිත කර ඇති ‘බෙලාසකවාදයන්’ (චුල්ලවග්ගපාලි II, පි.207) මෙහි ලා සඳහන් කරනු වටී. මෙතෙක් පාලි භාෂාවේ ඇති එදිනෙදා සමාජයේ ව්‍යවහාර කරන කථන භාෂාවක ස්වරූපය මනාව පිළිබිඹු වේ.

(16) තවද භාෂා ඊනි උල්ලංඝනය වීමද ව්‍යවහාර භාෂාවක ප්‍රමුඛ ලක්ෂණයකි. කර්තෘ - කර්ම - ක්‍රියා - නිපාත - උපසර්ග - ආබ්‍යාත යනාදිය භාවිත කිරීම සඳහා අවශ්‍ය නීතිරීති සම්පාදනය, සාම්ප්‍රදායික ව්‍යාකරණ ඊනි මගින් සිදු කෙරෙයි. එහෙත් මෙම ව්‍යාකරණ ඊනීන්ට බොහෝවිට අනුගත වන්නේ භාෂාව හදැරීමේදී ආධුනිකයන් විසින් සහ උගතුන් විසිනි. අන් අය අනවබෝධය නිසා භාෂා ඊනි උල්ලංඝනය කර ඇති අතර, උගත්තු භාෂා භාවිතයේ වුවමනාව සලකා ව්‍යාකරණ ඊනි උල්ලංඝනය කරති. මේ නිසා නුගතුන් අතින් නොදැනීම නිසාත්, උගතුන් විසින් දැනුවත්වත් එය සිදුවන බව පෙනේ. ‘ධම්මො හවෙ සාධුතරං රසානං’ යන්න නිර්ධාරණාර්ථයේ ඡට්ඨියට නිදසුනකි. මේ අනුව සාම්ප්‍රදායික

ව්‍යාකරණඥයාගේ නිර්දේශය වන්නේ සමූහයක් අතරින් එකක් තෝරා ගැනීමේදී ජට්ටි හෝ සත්තමියෙන් එය යෙදිය යුතු බවකි. එහෙත් “සබ්බං රසං ධම්මරසො ජනාති” යන්නෙහි නිර්ධාරණාර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා යෙදී ඇත්තේ දුතියා විභක්තියයි. එහෙත් ‘නිර්ධාරණාර්ථය’ ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා දුතියාව යොදා ගත යුතු යැයි ව්‍යාකරණකරුවා ප්‍රකාශකොට ඇති තැනක් නැත. මෙයින් අවධාරණය වන්නේ ව්‍යාකරණයේ සෑම ලක්ෂණයකටම ව්‍යාකරණ රීති සම්පාදනය නො කළ හැකි බවයි. ඒ, පාලියේ ඇති ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණය නිසාවෙනි.

(17) කාලීන හා දේශීය වශයෙන් භාෂාවේ සිදුවන වෙනස්කම්වලට අනුගත වීමේ හැකියාවක් පාලි භාෂාවට තිබූ බව පෙනේ. ‘මිලින්දපඤ්ඤා’ වනාහි ථෙරවාදී සම්ප්‍රදායය තුළ ‘කථාවක්ඛුප්පකරණය’ හැරුණු විට දැකිය හැකි එකම තර්ක කෘතියයි. එහි භාෂා විලාසය බොහෝසෙයින් ප්‍රකරණ සාහිත්‍යයට සමානය. එහෙත් අලුත් වචන රාශියක් මෙම කෘතියෙන් පාලි බසට එකතු වී ඇති බව පෙනේ. එම වචන අතර කලසිගාම (කාල්සි ග්‍රාමය), කස්මීර (කාශ්මීරය), උභානදී (උභා නදිය), සිලොක (ශ්ලෝක), ලෙඛාවරියො (ලේඛක ඇදුරෝ), වච්චර, සිංසාටක (සතරමං හන්දිය), සුති (ශුතී), සුමති (ස්මෘතී), ඤාය (නායාය), වෙසෙසික (වෙවෙශ්ඡික), ගණිත (ගණිතය), චතුබ්බේද (චතුර්වේදය), ලෙඛා (අකුරු), සස්සුට්ඨානසමය (කොලදිත් කාලය), පුප්ඵාපණිකා (මල් කඩකාරයෝ), ආවපන (වැපිරීම) (මෙත්තෙය්‍ය මහාථෙර, 2013. මිලින්දපඤ්ඤා, පි. 80, 65, 67, 66, 01, 03, 488, 490- 492) යනාදිය දැක්විය හැකිය. එය, ව්‍යවහාර භාෂාවක ඇති ලක්ෂණයකි.

(18) ‘අටුවා යුගය’ පාලි සාහිත්‍යයේ බොහෝ සංවර්ධනීය ලක්ෂණ ප්‍රකට කරන කාලසීමාවක් ලෙස හඳුනාගත හැකිය. මෙම යුගයේදී පාලි භාෂාවේ ස්වාධීන ලක්ෂණද ආරක්ෂා කරගනිමින් විශේෂයෙන් අටුවා රචකයන් විවරණ ග්‍රන්ථ ලියූ බව උගතුන්ගේ මතයයි. නිදසුනක් ලෙස ඔවුන් පාලියටම ආවේණික ක්‍රමයකට නාම විභක්ති නම් කිරීම ගත හැක. එනම්, ඔවුන් පඨමා, දුතියා, තතියා යනාදී සංස්කෘතය ආශ්‍රයෙන් සාදාගත් වචන භාවිත නො කොට, ඒ සඳහා පව්වත්ත, උපයොග, කරණ, සම්ප්‍රදාන, නිස්සක්ක, සාමි, භුමිම, ආලපන යනුවෙන් විභක්තාර්ථය මුල්කොට විභක්ති නම් කර ඇත. (පියරතන හිමි, 1990, පි.92) මෙසේ පාලි භාෂාවේ සංවර්ධනීය ලක්ෂණ දැකිය හැකි වන්නේ සැබැවින්ම එය ව්‍යවහාර භාෂාවක් වූ බැවිනි.

(19) කාව්‍යමය භාෂාව පමණක් නොව, ලෝකික සංස්කෘතයට හුරුපුරුදු උපමා රූපක ද ‘විස්සකම්ම’, ‘මණ්ඩප’, ‘මණිකොට්ටිම’ වැනි වචන භාෂාවට එකතු වී ඇත. ඒ අනුව ක්‍රි. ව. 5 වන සියවස ලංකාවේ භාවිත වූ ‘ග්‍රාම’, ‘නගර’ හා ‘පුද්ගල නාම’ ඇතුළු ‘විහාර’, ‘ලෙන්’, ‘උපකරණ’ ආදියෙහි ද නම් පාලියට අනුරූප ලෙස සකසා ගත් අයුරු දැකිය හැකිය. වට්ටගාමිණී අභය (වළගම්බා), තම්බපණ්ණි (තාම්‍රපර්ණිය), රොහණං (රුහුණ), රත්නමාලී (රුවන්වැලි), ලොණමච්ඡපාල (කරවල) යනාදී වචන මේ සඳහා නිදසුන්ය. මෙයද පාලියේ ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණයකි.

(20) භාෂාවක් සංවර්ධනය වීමේදී එහි අන්තර්විධ වූ විපර්යාසයන් සිදුවීම වැළැක්විය නො හැක්කකි. අර්ථ සීමාව පුළුල් වීමත්, කෙටි වීමත් එහි එක් ලක්ෂණයකි. නිදසුනක් ලෙස ‘තෙල’ යන වචනය පෙළ සාහිත්‍යයේ යෙදී ඇත්තේ, ‘තලතෙල්’ යන සීමිත අරුත දීමට වුවත්, පසුකාලීනව නාලිකෙරතෙලං (පොල්තෙල්), සාසපතෙලං (අබතෙල්), මධුකතෙලං (මීතෙල්), වසාතෙලං (වුරුණුතෙල්) යනාදී වශයෙන් යෙදීමෙන් මුල් අර්ථය අප්‍රකට බවට පත්කරමින් පුළුල් පරාසයක යෙදී ඇත. එය පාලියේ ව්‍යවහාර භාෂා ලක්ෂණයකි.

(21) ‘මහාවංශය’ හා ‘දීපවංශය’ යනාදී වංශකථා රචනා වීම ලංකා පාලි සාහිත්‍යයේ විශේෂ සිදුවීමකි. අබණ්ඩ ඉතිහාසයක් සටහන් කිරීම උදෙසා පාලි පද්‍යයෙන් රචනා වූ මුල්ම කෘති ලෙස මෙම කෘතීන් සැලකේ. සංස්කෘතයේ උසස්ම සාහිත්‍යාංගයක් වන ‘මහාකාව්‍ය ආකෘතිය’ ඉතා සුක්ෂ්ම අයුරින් වංශකථාවලට ප්‍රවේශ වී ඇති ආකාරය මහාවංශයේ එන ‘දුටුගැමුණු - එළාර සටනින්’ පැහැදිලි වේ. මෙතෙයින් භාෂාවේ සංවර්ධනය සඳහා ආගමික භාෂාවක් වන ‘පාලි භාෂාව’ ලෝකික විෂය ක්ෂේත්‍රයට නැඹුරු වීම මඟින් එහි ව්‍යවහාරික භාෂා ලක්ෂණය අපුරුවට මතු වේ.

නිගමන සහ නිර්දේශ

යම් භාෂාවක් ව්‍යවහාර භාෂාවක් ලෙසින් පවතින තුරු එහි සංවර්ධනය වීම විෂයෙහි අමුතු ආයාසයක් දැරිය යුතු නොවේ. වත්මනෙහි ‘පාලි භාෂාව’ වනාහි ව්‍යවහාර භාෂාවක් නො වන බැවින් එය

සංවර්ධනයට පත්වීම සිසුයෙන් සිදුවන්නේ නැත. එනිසාම 'විදුරුපොල පියතිස්ස නාහිමි' වැනි යතිවරුන් යම් යම් කෘති රචනා කිරීමෙන් ඒ අඩුව පිරිමැසීමට උත්සාහ දරා තිබීම අගය කටයුත්තකි. පාලි භාෂාව ව්‍යවහාර භාෂාවක් ලෙසින් වත්මනෙහි ගොඩනංවාලීම වඩාත් අපහසු වන්නේ ගෝලීයකරණය හේතුවෙන් භාෂාවට නොයෙකුත් වචන එකතු වන බැවිනි. එය ජය ගැනීමට නම්, පාලි භාෂාවේ අනන්‍යතාව ආරක්ෂා වන පරිදි වචන සකසා ගැනීම කළ යුතු වන්නේය. එසේ පාලි භාෂාවට අලුත් වචන එකතු කිරීම නිසා එම භාෂාව විවිධ ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ ඉදිරියට පවත්වාගෙන යා හැකිය.

මහින්දාගමනයෙන් පසු ලක්දිව ථෙරීය භික්ෂු පරම්පරාවේ පිළිගත් මාධ්‍යය වූයේ 'පාලි භාෂාව'යි. 'හෙළචුවා' වැනි හෙළ බසින් ලියැවුණු කෘති තිබුණද, පසුව ඒවාද ජනප්‍රිය පාලි භාෂාවට පෙරළනු ලැබිණි. වත්මනෙහි ඉංග්‍රීසි භාෂාවට ලැබී ඇති පිළිගැනීමට සමාන වූ තත්ත්වයක් එදා පාලියට හිමිව තිබිණි. පාලි භාෂාව ක්‍රි. ව. 5 වන සියවස වන විට ජාත්‍යන්තර භාෂාවක් තත්ත්වය ඉසිලූ බව බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ ප්‍රකාශනවලින් පැහැදිලි වේ (පියරතන හිමි සහ සෝරත හිමි, 1929, සමන්තපාසාදිකා නාම විනයට්ඨකථා I, සමන්තපාසාදිකා සමාරම්භක ගාථා, පි.1-3). මේ කාලය තුළ පාලි භාෂාවේ බැබළීම නිසා සිංහල භාෂාවේද එක්තරා වැටීමක් සිදු වූ බව පිළිගත යුතුය. ලක්දිව ඉතිහාසය පාලියෙන් ලියන්නට මෙරට වියතුන් ගත් වැයමෙන් පෙනෙන්නේ මහජනතාව වෙසෙසින්ම ශ්‍රී ලාංකේය භික්ෂූන් එම භාෂාවට දැක්වූ සැලකිල්ලය. පාලිය, මහාවිහාරවාසී භික්ෂූන්ගේ නිර්මාණයකැ'යි කියන්නට තරම් වියතුන් පෙළඹුණේ එකී කරුණ හේතුවෙනි. එය කෙසේවෙතත්, ව්‍යාකරණ, ජන්දෝලංකාරාදියෙන් පාලිය පෝෂණය කරන ලද්දේ, ලාංකේය භික්ෂූන් වහන්සේලා බව උගතුන්ගේ පිළිගැනීමයි.

පස්වන සියවසේදී ලංකාවේදී බුද්ධඝෝෂ මාහිමියන් විසින් පාලි භාෂාවෙන් ලියන ලද 'විඤ්ඤානිගග' හා 'අචුවා ග්‍රන්ථයන්' නිසා පාලි භාෂාවේ නව ප්‍රබෝධයක් ඇති විය. ලක්දිව උගතුන් විසින් වංශකථා ඇතුළු නව ප්‍රකරණ සාහිත්‍යයක් ඇති කරන ලද්දේ මෙසේ ලැබූ නව පිබිදීමත් සමඟිනි. බුරුමයේ පඬිවරුන් අතින්ද මීට සමාන වූ සේවයක් සිදු වී ඇත.

පාලි භාෂාව ශාස්ත්‍රීය භාෂාවක් වූ නමුදු ඡන්දස (වෛදික භාෂාව) මෙන් මාත භාෂාවක් නො වන්නට ඇත. එය මගධ, කෝසල, උප්පයින් ආදී විශාල ප්‍රදේශයක ජනයාට තේරුම්ගත හැකි ජීව භාෂාවක් වන්නට ඇත. එය ශිලාලේඛනගත භාෂාව තරම් වෙනස් නො වූවත්, හෙමින් වෙනස් වූ භාෂාවකි. ඒ වෙනස තරමක් දුරට කථාව්‍යුප්පකරණයෙන් දන හැකිය. මෙම භාෂාවේ ඒ ඒ ප්‍රදේශවල සුළු සුළු වෙනස්කම්ද තිබෙන්නට ඇත. ලංකාවට ලැබී ඇත්තේ බටහිර ලක්ෂණ වැඩිපුර දක්නට ලැබෙන භාෂාවකි. පාලියේ මෙකී භාෂා ලක්ෂණ ත්‍රිපිටකයේ මැනවින් විද්‍යමාන වේ.

භාෂාවක් කිසියම් මිනිස් කොටසක් විසින් ව්‍යවහාරයේ පවත්වා ගත් තරමින්ම ජීවී භාෂාවක් ලෙසින් ඇගයීමට හෝ පිළිගැනීමට හෝ ප්‍රමාණවත් වෙනැයි නො සිතිය හැකිය. එහි අගයත්, ජීවයත් රඳ පවත්නේ එයට ආබද්ධව පවත්නා මිනිස් අවශ්‍යතා සපුරාලීමට අදාළ විෂයධාරාවක් අනුවය. අද බොහෝමයක් 'යුරෝපීය භාෂා' ජාත්‍යන්තර වශයෙන් අගනැත්පත්ව ඇත්තේ ඒ හා බැඳී ඇති විෂයධාරා අනුව මිස වෙනත් හේතුවක් නිසා නොවේ. එම විෂයම ප්‍රකාශ වන බසක් ඇති ජනතාවට එහි එතරම් විශේෂත්වයක් නොමැත. විද්‍යා තාක්ෂණ විෂය ප්‍රකාශයට සමත් භාෂා ව්‍යවහාර කරන වින, රුසියන්, ජපන් ජාතිකයින්ට ඉංග්‍රීසි භාෂාවේ විශේෂත්වයක් නැත්තේත් මේ නිසාය. ආබද්ධ විෂයධාරාවන් අනුව භාෂාවක සජීවී බව වඩාත් තහවුරු වන අයුරු මේ තත්ත්වයෙන් පැහැදිලි වෙයි. පාලිය, ඉන් ප්‍රකාශිත බුදුදහම වැනි ගැඹුරු, සියුම් දහමක් ප්‍රකාශනයට යෝග්‍ය තදාසන්න දියුණු ශක්තිමත් එකක් වූ බව අද පිළිගෙන ඇත. පාලි බස අජීවී බසක් ලෙස නොව සජීවී, ව්‍යවහාර බසක් ලෙස පිළිගැනීමට ප්‍රමාණවත් කරුණු ඇති බව ඒ අනුව සැලකිල්ලට ගත යුතුය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. (2005). සුක්ත නිපාත, අට්ඨක වග්ග. බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. (2005). සුක්ත නිපාත, පාරායණ වග්ග. බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

දී. නි. I, අමීබට්ඨ සුත්ත. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු ළමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

දී. නි. I, *බ්‍රහ්මචාරය සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

චුල්ලවග්ගපාලි II. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා, පුනර් මුද්‍රණය, බෞද්ධ සංස්කෘතික
මධ්‍යස්ථානය

චුල්ලවග්ග පාලි, බුද්දකච්ඡුක්ඛකක. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී
ලංකා ධර්මවතු ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

පියරත්න හිමි, වෑගම. (1990), *අවිච්චාචාරයේ පිළිබිඹු වන ව්‍යාකාරණ සම්ප්‍රදාය*, සමයවර්ධන
පොත්හල.

පියරත්න හිමි, බද්දේගම සහ සෝරත හිමි, වැලිවිටියේ (සංස්.), 1929, *සමන්තපාසාදිකා නාම
වීනයවිච්චා I*, සමන්තපාසාදිකා සමාරම්භක ගාථා. හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය.

ප්‍රඥාරාම හිමි, යක්කඩුවේ. (1997). *සමන්තෙසනා සහිත සඟ්ඛණ I - මැදුම්සඟිය I*. එක්සත්
සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *අනඛිගණ සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *අලගද්දුපම සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *චුලසච්චක සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *මහාසීහනාද සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා
ධර්මවතු ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *මාරනජ්ජනිය සූත්‍රය*. (2005).ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා
ධර්මවතු ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. I, *සල්ලේඛ සූත්‍රය*. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. II, උපාලි සූත්‍ර. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. II, මාගන්දිය සූත්‍ර. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

ම. නි. III, අරණ විභංග සූත්‍ර. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා
ධර්මවතු ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

මෙත්තෙය්‍ය හිමි, ආනන්ද (සංස්.) (2013). මිලිඤ්ඤාභංග, සෝමාවතී හේවාචිතාරණ භාරය.

ස. නි. II, ඔවාද සූත්‍ර. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය. ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු
ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

සච්චිත්තදෙසින සූත්‍ර. (2005). ත්‍රිපිටක බුද්ධ ජයන්ති ග්‍රන්ථ මාලා පුනර් මුද්‍රණය, අ. නි. V, ශ්‍රී ලංකා
ධර්මවතු ලමා පදනම සහ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම

සාසනරතන හිමි, මොරටුවේ. (1958). විනය කෝෂය. ඇම්. ඇෆ්. සී. පෙරේරා මහතා විසින්, අනුල
මුද්‍රණාලය.

සෝමානන්ද හිමි, තෙරිපෑහ (සංස්.) (1976). විචාරාභාස (විද්‍යාවිශාරද පණ්ඩිත මොරටුවේ සාසනරතන
අනුනායක ස්වාමීන්ද්‍රයාණන් වහන්සේගේ විචාර ලිපි සංග්‍රහයකි). ජෙරමියස් දියස් අධ්‍යාපන
අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලය.

සෝරත හිමි, වැලිවිටියේ සහ පේමරතන හිමි, වැලිවිටියේ (සංස්.) (1948). සමන්තපාසාදිකා නාම
විනයට්ඨකථා IV. හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය.

Woolner, Alfred C. (1917). *Introduction to Prakrit*. University of the Panjab.